

**XXX** skyrius

---

**Lietuvos Respublikos užsienio politikos  
konstituciniai pagrindai**

---

prof. dr. DAINIUS ŽALIMAS

## XXX SKYRIAUS TURINYS

1. Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų ir principų konstitucinis įtvirtinimas . . . . .	769
2. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, jų rūšys ir teisinė galia. . . . .	776
3. Valstybės užsienio politikos institucijos ir jų tarpusavio santykiai . . . . .	781
4. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos konstituciniai pagrindai. . . . .	788

## 1. Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų ir principų konstitucinis įtvirtinimas

Lietuvos Respublikos užsienio politikos konstituciniai pagrindai įtvirtinti Konstitucijos XIII skirsnyje „Užsienio politika ir valstybės gynimas“. Iš Konstitucijos XIII skirsnio nuostatų, kurios išskirtinai ar daugiausia yra susijusios su užsienio politikos pagrindais, paminėtini trys straipsniai: 135 straipsnis, įtvirtinantis bendruosius Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslus ir principus, 136 straipsnis, įtvirtinantis konstitucinį Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose pagrindą, ir 138 straipsnis, skirtas Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims.

Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo“. Iš šių nuostatų matyti, kad konstituciniu lygiu yra įtvirtinti du svarbiausi Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslai:

**1. Šalies saugumo ir nepriklausomybės užtikrinimas.** Formuojant šį Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslą, pasirinkta šalies, o ne valstybės saugumo sąvoka. Šalies saugumo sąvoka iš tikrųjų yra platesnė ir apima ne tik valstybės, bet ir jos pagrindo – valstybinės bendruomenės arba pilietinės Tautos – saugumą. Ji suponuoja ir valstybei, kaip tarptautinės teisės subjektui, užtikrinamą svarbiausių objektų (valstybės nepriklausomybės ir teritorinio vientisumo) apsaugą, ir pilietinės Tautos, kaip valstybės suvereno, laisvos raidos sąlygų (konstitucinės santvarkos, žmogaus teisių, visuomenės gerovės) laidavimą. Šia prasme šalies saugumo sąvoka turėtų būti suprantama kaip tapati ordinarinėje teisėje vartojamai nacionalinio saugumo sąvokai.

Užsienio politikos kontekste siekis užtikrinti šalies nepriklausomybę aiškintinas kaip siekis užtikrinti valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, nepriklausomybę, t. y. nepriklausomumą nuo kitų valstybių, tarptautinių organizacijų ir kitų tarptautinės teisės subjektų priimant pagrindinius su valstybės raida susijusius sprendimus.

**2. Piliečių gerovės ir pagrindinių jų teisių bei laisvių užtikrinimas.** Šis Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslas įtvirtina Lietuvos valstybės pareigą plėtoti tokį tarptautinį bendradarbiavimą, kuris padėtų užtikrinti konstitucines jos piliečių teises ir laisves, taip pat piliečių gerovę – šalies socialinį ir ekonominį stabilumą, ūkio ir gyvenimo lygio kilimą, kitas visuomenės gyvenimo kokybės gerinimo prielaidas. Kartu toks tarptautinis bendradarbiavimas turėtų būti plėtojamas paisant kito konstitucinio užsienio politikos tikslo – prisidėti prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo. Kitaip tariant, šalies ekonominės ir socialinės gerovės neturėtų būti siekiama tarptautinės teisės ir teisingumo sąskaita, pavyzdžiui, remiant agresiją vykdančias ir žmogaus teises šiurkščiai pažeidžiančias valstybes, jose įsitvirtinusius autoritarinius ir totalitarinius režimus.

Konstitucijoje įtvirtinti šie penki Lietuvos Respublikos užsienio politikos principai:

**1. Vadovavimasis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis.** Šis konstitucinis principas pirmiausia yra Lietuvos valstybės pamatiniuose konstituciniuose aktuose įtvirtintos Lietuvos konstitucinės tradicijos – pagarbos tarptautinei teisei – išraiška. Be Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies, remdamasis dar ir 1990 m.

kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“, 2006 m. kovo 14 d. nutarime<sup>1908</sup> Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „sava valia prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir *pacta sunt servanda* principui) yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas“<sup>1909</sup>. Jį dar galima vadinti tiesiog pagarbos tarptautinei teisei principu, kuris laikytinas vienu iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų: 2014 m. sausio 24 d. nutarime<sup>1910</sup> Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis.

Vadovavimosi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis principas įtvirtina Lietuvos valstybės pareigą laikytis bendrosios tarptautinės teisės, t. y. tarptautinės teisės normų, įpareigojančių visas valstybes ir kitus tarptautinės teisės subjektus<sup>1911</sup>. Nuoroda į tokių normų visuotinį pripažinimą reiškia, kad Lietuvos Respublika turi laikytis ne vien tarptautinių sutarčių, kurių dalyvė ji yra, bet ir bendrosios paprotinės tarptautinės teisės normų nustatytų įsipareigojimų<sup>1912</sup>. Taigi pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublika turi vadovautis ir tomis bendrosios paprotinės tarptautinės teisės normomis, kurios yra kodifikuotos tarptautinėmis sutartimis, kurių dalyvė nėra Lietuvos Respublika, taip pat tomis bendrosios paprotinės tarptautinės teisės normomis, kurios apskritai nėra kodifikuotos tarptautinėmis sutartimis.

Iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės principų, kuriais vadovautis turi Lietuvos Respublika, paminėtini pagrindiniai tarptautinės teisės principai, įtvirtinti, *inter alia*, 1970 m. spalio 24 d. JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 2625(XXV) patvirtintoje Deklaracijoje dėl tarptautinės teisės principų, susijusių su draugiškais valstybių santykiais ir jų bendradarbiavimu pagal Jungtinių Tautų Chartiją<sup>1913</sup>, ir 1975 m. rugpjūčio 1 d. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Helsinkio baigiamojo akto Deklaracijoje dėl valstybių dalyvių santykių principų<sup>1914</sup>: 1) jėgos ir grasinimo ja nenaudojimo principas; 2) taikaus tarptautinių ginčų sprendimo principas; 3) nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus principas; 4) valstybių bendradarbiavimo principas; 5) tautų lygiateisiškumo ir apsisprendimo principas; 6) valstybių suverenios lygybės principas; 7) sąžiningo tarptautinių įsipareigojimų vykdymo principas; 8) valstybių sienų neliečiamumo principas; 9) valstybių teritorinio vientisumo principas; 10) pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms principas. Pagrindinis vadovavimosi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis (pagarbos tarptautinei teisei) konstitucinio principo imperatyvas, su kuriuo šis principas tapatinamas<sup>1915</sup>, yra sąžiningas tarptautinės teisės normų nusta-

<sup>1908</sup> Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 30-1050.

<sup>1909</sup> Tai pakartota Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 2012, Nr. 1055330), taip pat Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarime (TAR, 2021-07-01, Nr. 14847).

<sup>1910</sup> Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. TAR, 2014-01-24, Nr. 478.

<sup>1911</sup> Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 38.

<sup>1912</sup> 2014 m. sausio 24 d. nutarime (TAR, 2014-01-24, Nr. 478) Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti pagal tarptautinę teisę, *inter alia*, tarptautines sutartis prisiimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus; Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarime (TAR, 2014-03-19, Nr. 3226) paaiškinta, kad tai reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti ir tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų.

<sup>1913</sup> Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 41–51.

<sup>1914</sup> 1975 m. rugpjūčio 1 d. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Helsinkio baigiamasis aktas. Prieiga per internetą: <<http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>>.

<sup>1915</sup> Kaip matyti iš minėtųjų Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. ir 2014 m. kovo 18 d. nutarimų, Konstitucijos 135

tytų Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų vykdymas, t. y. *pacta sunt servanda* imperatyvas. Šis imperatyvas yra materialusis Konstitucijos pataisų konstitucingumo kriterijus, pagal kurį Konstitucijos pataisos turi būti suderinamos su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais<sup>1916</sup>. Priešingu atveju Konstitucijos pataisa prieštarautų konstituciniam *pacta sunt servanda* principui ir dėl to būtų nesuderinama su Konstitucijos kaip vientiso akto samprata, iš jos kylančiu Konstitucijos nuostatų bei jose įtvirtintų vertybių darnos imperatyvu. Konstitucinis *pacta sunt servanda* imperatyvas gali net lemti pareigą keisti Konstituciją, kad būtų pašalintas jos nuostatų ir Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų nesuderinamumas<sup>1917</sup>.

Kitas imperatyvas, kylantis iš pagarbos tarptautinei teisei konstitucinio principo, yra ne žemesnių kaip tarptautinių teisinių standartų taikymas valstybės vidaus gyvenimui, pirmiausia žmogaus teisių apsaugai. 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime<sup>1918</sup>, *inter alia*, remdamasis Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies nuostatomis Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų. Save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus ir normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi“. Panašiai minėtajame 2014 m. kovo 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „pagarba tarptautinei teisei taip pat yra susijusi su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekiu, kuris suponuoja atvirumą universalioms demokratinėms vertybėms, integraciją į šiomis vertybėmis grindžiamą tarptautinę bendriją“<sup>1919</sup>. Kaip matyti iš šio nutarimo, tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos standartai laikytini minimaliu būtinu konstituciniu standartu<sup>1920</sup>.

Atsižvelgiant į tai, tarptautinė teisė, įskaitant tarptautinių teismų jurisprudenciją, turi būti laikoma Konstitucijos aiškinimo šaltiniu. Pabrėžtina, kad tokia išvada ne paneigia Konstitucijos viršenybės, o kyla iš pačios Konstitucijos, nes pagarbos tarptautinei teisei principas aiškintinas kartu su kitais konstituciniais principais: teisinės valstybės principu, kurio esmė, kaip minėta, yra teisės viršenybė, suponuojanti būtinybę derinti dvi konstitucines vertybes – Konstitucijos viršenybę ir pagarbą tarptautinei teisei, taip pat atviros pilietinės visuomenės principu bei Lietuvos valstybės vakarietiškosios geopolitinės ori-

---

straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas yra *pacta sunt servanda* principas.

<sup>1916</sup> Minėtajame 2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstituciją negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai ir kartu konstitucinis *pacta sunt servanda* principas, jeigu tų tarptautinių įsipareigojimų neatsisakoma vadovaujantis tarptautinės teisės normomis. Tas pat pakartota Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarime (TAR, 2014-07-11, Nr. 10117), taip pat 2020 m. liepos 30 d. nutarime (TAR, 2021-07-01, Nr. 14847).

<sup>1917</sup> 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 2012, Nr. 105-5330) Konstitucinis Teismas konstatavo, kad iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikai kyla pareiga pašalinti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Europos žmogaus teisių konvencijos) Pirmojo protokolo nuostatų nesuderinamumą su Konstitucijos nuostatomis, o atsižvelgiant į Konstitucijos viršenybės principą, vienintelis būdas pašalinti šį nesuderinamumą yra priimti atitinkamą (-as) Konstitucijos pataisą (-as).

<sup>1918</sup> *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004.

<sup>1919</sup> Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas. TAR, 2014-03-19, Nr. 3226.

<sup>1920</sup> Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį sąžiningai vykdant tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, *inter alia*, *ius cogens* normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai, Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, susiję su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, *inter alia*, genocidą, negali nustatyti žemesnių standartų, negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas.“

entacijos principu<sup>1921</sup>.

**2. Prisiidėjimas prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo** (Konstitucijos 135 str. 1 d.). Šis principas gali būti suvokiamas ir kaip Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslas siekti grindžiamos tarptautine teise ir teisingumu tarptautinių santykių sistemos. Jis suponuoja pareigą Lietuvos Respublikai vykdyti tokią užsienio politiką, kuria būtų siekiama įtvirtinti tarptautinės teisės viršenybę ir teisingumą tarptautiniuose santykiuose.

**3. Dalyvavimas tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja valstybės interesams ir jos nepriklausomybei.** Šį principą nustato Konstitucijos 136 straipsnis: „Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja Valstybės interesams ir jos nepriklausomybei.“

Tarptautinės organizacijos apibrėžimą suformulavo JT Tarptautinės teisės komisija 2011 m. Tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projekto<sup>1922</sup> 2 straipsnio a punkte: „tarptautinė organizacija“ reiškia „organizaciją, įsteigtą pagal tarptautinę sutartį ar kitą tarptautinės teisės reguliuojamą dokumentą ir turinčią savo tarptautinį teisinį subjektiškumą. Be valstybių, tarptautinių organizacijų nariais gali būti ir kiti dariniai“. Taigi iš šio apibrėžimo yra aiškūs tokie skiriamieji tarptautinės organizacijos požymiai: 1) tarptautinis teisinis organizacijos steigimo pagrindas – tarptautinė organizacija steigiama pagal tarptautinės teisės normas (paprastai valstybių sudaroma daugiašale tarptautine sutartimi); 2) tarptautinis teisinis subjektiškumas – organizacija yra tarptautinės teisės subjektas, atskiras nuo steigėjų (valstybių narių); 3) vyraujanti valstybių narystė – svarbiausieji ir dažnai vieninteliai organizacijos nariai yra valstybės.

Konstitucijos 136 straipsnio formuluotė „dalyvauja tarptautinėse organizacijose“ taip pat reiškia, kad šiame straipsnyje įtvirtintas konstitucinis principas (dalyvavimas tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja valstybės interesams ir jos nepriklausomybei) taikomas visoms galimoms Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinių organizacijų veikloje formoms, t. y. ne tik visateisei (tikrajai) narystei ir su ja susijusiam dalyvavimui tarptautinės organizacijos ir jos institucijų veikloje, bet ir kitokiai valstybės narystei<sup>1923</sup> (asocijuotajai ar dalinei narystei), taip pat valstybės dalyvavimui tarptautinės organizacijos ar jos institucijų veikloje turint stebėtojo statusą, dalyvavimui tarptautinės organizacijos šaukiamose konferencijose ar kitose jos įsteigtose ad hoc pobūdžio institucijose.

Pagrindinis Konstitucijos 136 straipsnio nuostatos imperatyvas – draudžiamas toks Lietuvos Respublikos dalyvavimas tarptautinėse organizacijose, kuris prieštarauja valstybės interesams ar jos nepriklausomybei. Gynybiniai Lietuvos Respublikos, kaip ir bet kurios kitos demokratinės valstybės, interesai yra susiję su jos gyvavimo ir laisvos bei pažangios raidos užtikrinimu: tai – valstybės nepriklausomybė ir teritorinis vientisumas, šalies saugumas, demokratinės konstitucinės santvarkos stabilumas, piliečių gerovė, jų teisių ir laisvių apsauga. Valstybės nepriklausomybė Konstitucijos 136 straipsnyje pabrėžta kaip pats svarbiausias Lietuvos Respublikos gyvybinis interesas. Be gyvybinių, valstybė turi

<sup>1921</sup> Žr.: Žalimas, D. Tarptautinė teisė konstitucinėje paradigmoje: grėsmė Konstitucijos viršenybei? Iš: *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei: Liber Amicorum Sauliui Katuokai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020, p. 48–61, 67–68

<sup>1922</sup> Draft Articles on the Responsibility of International Organizations, 2011. Prieiga per internetą: <[https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft\\_articles/9\\_11\\_2011.pdf](https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_11_2011.pdf)>.

<sup>1923</sup> Plačiau apie valstybių narystės tarptautinėse organizacijose rūšis: Žalimas, D., Žaltauskaitė-Žalimienė, S., Petrauskas, Z., Saladžius, J. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 190–194.

ir kitų svarbių interesų, kurių ne – saugant galėtų kilti grėsmė gyvybiniams interesams (pavyzdžiui, tarptautinė taika ir saugumas, regioninis stabilumas, demokratiškos vertybių sklaida ir įsitvirtinimas gretimose valstybėse, ekologinių nelaimių prevencija, apsirūpinimas energijos ištekliais); šiems interesams taip pat neturėtų prieštarauti Lietuvos Respublikos dalyvavimas tarptautinėse organizacijose.

Konstitucijoje įvardyta viena tokių tarptautinių organizacijų, dalyvavimas kuriose prieštarautų Lietuvos valstybės interesams ir nepriklausomybei, grupė: 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, kuris pagal Konstitucijos 150 straipsnį yra sudedamoji Konstitucijos dalis, 1 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublika niekada ir jokių pavidalų negali jungtis į „jokias buvusios SSRS pagrindu kuriamas naujas politines, karines, ekonomines ar kitokias valstybių sąjungas bei sandraugas“. Ši nuostata reiškia absoliutų draudimą Lietuvos Respublikai dalyvauti, *inter alia*, tarptautinių organizacijų, įsteigtų buvusios SSRS pagrindu, veikloje. Kaip matyti iš Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ teksto, tokiomis tarptautinėmis organizacijomis laikytina Nepriklausomų Valstybių sandrauga (NVS) ir visos kitos Rusijos dominuojamos posovietinės organizacijos, kurių steigėjos ir narės yra išskirtinai buvusios sovietinės respublikos ir kurių tikslas išsaugoti buvusioje sovietų sąjungoje susiformavusius šių šalių politinius, karinius, ekonominius, kultūrinius ir kitokius glaudžius priklausomybės ryšius (pvz., Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija, Eurazijos ekonominė sąjunga).

Konstitucijoje taip pat eksplicitiškai patvirtinta Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje, kaip neprieštaraujanti Valstybės nepriklausomybei ir atitinkanti jos interesus: 2004 m. liepos 13 d. buvo priimtas Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kuris, pagal Konstitucijos 150 straipsnį, yra sudedamoji Konstitucijos dalis. Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarime<sup>1924</sup> pabrėžė, kad visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, o Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė<sup>1925</sup>. Atsižvelgiant į tai, pagal Konstituciją Lietuvos Respublika privalo tinkamai įgyvendinti ES teisės reikalavimus. ES teisė yra Konstitucijos aiškinimo šaltinis tose srityse, kuriose pagal Konstituciją Lietuvos Respublika dalijasi ar patiki ES valstybės institucijų kompetenciją<sup>1926</sup>.

Be to, konstitucinis Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas įtvirtina, kad ir Lietuvos Respublikos narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje (NATO) atitinka iš Konstitucijos 136 straipsnio ir 135 straipsnio 1 dalies kylančius imperatyvus.

**4. Karo propagandos draudimas.** Konstitucijos 135 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „Lietuvos Respublikoje karo propaganda draudžiama“. Ši nuostata reiškia Lietuvos Respublikos įsipareigojimą neskleisti, neskatinti ir nepalaikyti karo propagandos tarptautiniuose santykiuose, taip pat skatinti taiką ir siekti draugiškų santykių su kitomis valstybėmis plėtos. Pagal Konstituciją karo propaganda suprantama pirmiausia kaip agresijos

<sup>1924</sup> Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. TAR, 2014-01-24, Nr. 478.

<sup>1925</sup> Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 ir 2 straipsniuose nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare: 1) Lietuvos Respublikos valstybės institucijų kompetencijos dalijimasis ir patikėjimas ES tose srityse, kurios numatytos ES sutartyse; 2) ES teisės normų inkorporavimas į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą.

<sup>1926</sup> Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas (prieiga per internetą: <<https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1772>>), 2020 m. vasario 6 d. nutarimas (TAR, 2020-07-01, Nr. 14609).

tarptautinių santykių srityje kurstymas<sup>1927</sup>.

**5. Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas.** Šis konstitucinis užsienio politikos principas, kitaip nei kiti, nėra eksplacitiškai įtvirtintas Konstitucijos XIII skirsnyje, bet kyla iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo ir Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos konstitucinės tradicijos.

Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos konstitucinė tradicija yra konstituciškai įtvirtinta Lietuvos Respublikos orientacija į euroatlantinę (Europos ir transatlantinę) demokratiškas valstybių bendriją, pagrįsta pripažįstamų, puoselėjamų ir saugomų demokratiškas vertybių bendrumu<sup>1928</sup>, taip pat reiškianti siekį užsitikrinti šalies saugumą ir gerovę integruojantis į šią bendriją<sup>1929</sup>, *inter alia*, tampant visateise jos svarbiausių organizacijų nare, išnaudojant tokios narystės privalumus ir solidariai dalijantis iš jos kylančią bendrąją atsakomybę. Taigi ji gali būti vadinama vakarietiškosios geopolitinės orientacijos tradicija.

Šios konstitucinės tradicijos užuomazga – daugiau kaip prieš 60 metų kovos prieš antrąją SSRS okupaciją sąlygomis priimta Lietuvos valstybės tęstinumą ir jos nepriklausomybės atkūrimo principus įtvirtinusi 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) Tarybos deklaracija<sup>1930</sup>, kuri yra vienas iš trijų ikikonstitucinio ir net virškonstitucinio pobūdžio Lietuvos valstybės pamatinių konstitucinių aktų<sup>1931</sup>. Jos 22 punkte buvo pareikšta apie Lietuvos valstybės prisidėjimą prie „tikrosios demokratijos principų, išplaukiančių iš krikščioniškosios moralės supratimo ir paskelbtų Atlanto Chartijoje, Keturiuose Laisvėse, 12-je Prezidento Trumeno Punktų, Žmogaus teisių Deklaracijoje ir kitose teisingumo ir laisvės Deklaracijose“, taip pat paprašyta viso demokratinio pasaulio pagalbos Lietuvos laisvės kovai. Tai buvo pirmasis Lietuvos valstybės istorijoje pareiškimas, aiškiai išreiškiantis jos geopolitinę orientaciją būtent į Vakarų demokratinį pasaulį ir žymintis posūkį demokratiškas vertybių puoselėjimo link.

Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas 1992 m. Konstitucijoje įtvirtintas negatyviuoju ir pozityviuoju aspektais<sup>1932</sup>; pozityvusis aspektas dabar iš dalies yra implicitinis. Negatyviąją prasme Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas reiškia ribas, kurių Lietuvos Respublika, dalyvaudama pasaulinės ar regioninės tarptautinės integracijos procesuose, negali peržengti, o pozityviąją prasme – valstybės geopolitinės integracijos krypties nustatymą ir aktyvios veiklos šia linkme skatinimą. Negatyvia forma Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas eksplacitiškai išreikštas Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, *inter alia*, įtvirtinančiu draudimą Lietuvos valstybei jungtis į posovietines (buvusios SSRS

<sup>1927</sup> Konstitucinio Teismo 2019 m. gegužės 16 d. nutarimas. TAR, 2019-05-17, Nr. 7876.

<sup>1928</sup> Minėtajame 2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija grindžiama pripažįstamomis ir saugomomis universaliosiomis demokratiškas konstitucinėmis vertybėmis, kurios yra bendros su kitų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybių vertybėmis.

<sup>1929</sup> Tame pačiame Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime nurodyta, kad Konstitucijoje įtvirtinta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija, suponuojanti Lietuvos Respublikos pasirinktą europinę ir transatlantinę integraciją, yra glaudžiai susijusi su Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintomis pamatinėmis konstitucinėmis vertybėmis: valstybės nepriklausomybe, demokratija ir respublika.

<sup>1930</sup> Žr. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos“ I priedėlį. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 11-241.

<sup>1931</sup> Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarimas. TAR, 2021-07-01, Nr. 14847.

<sup>1932</sup> Birmontienė, T., Jarašiūnas, E., Kūris, E., Maksimaitis, M., Mesonis, G., Normantas, A., Pumputis, A., Vaitiekienė, E., Vidrinskaitė, S., Žilys, J. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 271–272. 2014 m. sausio 24 d. nutarime (TAR, 2014-01-24, Nr. 478) Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „Konstitucijos tekste Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija išreikšta negatyviuoju ir pozityviuoju aspektais“.

pagrindu sukurtas) valstybių sąjungas, įskaitant tarptautines organizacijas. Pozityvia forma Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas dabar eksplicitiškai yra išreikštas tik iš dalies: Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ patvirtinta šalies narystė Europos Sąjungoje. Pozityvusis šio principo aspektas buvo labiau eksplicitiškai atspindėtas nuo 1996 m. liepos 21 d. iki 2003 m. vasario 23 d. galiojusioje Konstitucijos 47 straipsnio redakcijoje<sup>1933</sup>, kurioje buvo įtvirtinta Lietuvos Respublikos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijų kategorija. Dabar tokių kriterijų kategorija tebėra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinio įstatymo<sup>1934</sup> 3 straipsnyje.

Vis dėlto nors Konstitucijoje nebėra eksplicitiškai įtvirtinta Lietuvos Respublikos euroatlantinės (transatlantinės) integracijos kryptis, suponuojanti pirmiausia narystę NATO, tokią kryptį implikuoja visuminis konstitucinis teisinis reguliavimas ir Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos konstitucinė tradicija. Iš Lietuvos valstybės, kaip bendrojo ir aukščiausiojo visuomenės gėrio, konstitucinės koncepcijos<sup>1935</sup>, *inter alia*, kyla konstitucinis imperatyvas veiksmingai užtikrinti Konstitucijos 1 straipsnyje ir 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų konstitucinių vertybių (Lietuvos valstybės nepriklausomybės, demokratinės konstitucinės santvarkos, šalies saugumo, piliečių gerovės, jų pagrindinių teisių ir laisvių) apsaugą, *inter alia*, panaudoti visas valstybei prieinamas ir teisėtas priemones šioms vertybėms saugoti nuo išorės grėsmių. Be tokio imperatyvo Konstitucija, kaip visuomenės sutartis, būtų beprasmė, o valstybė negalėtų būti laikoma bendruoju visos visuomenės gėriu<sup>1936</sup>. Todėl Konstitucija negali būti aiškinama taip, kad joje nebesant eksplicitinės nuostatos, įtvirtinančios europinės ir transatlantinės integracijos kriterijų kategoriją, ir eksplicitiškai patvirtinus tik Lietuvos Respublikos narystę Europos Sąjungoje (europinę integracijos kryptį), konstitucinis Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principas kartu neimplikuoja transatlantinės integracijos krypties – šalies dalyvavimo NATO, kuris teikia didžiausias galimas ir nepakeičiamas saugumo garantijas. Taigi Lietuvos Respublikos visateisė narystė NATO, kaip ir narystė Europos Sąjungoje, yra konstitucinis imperatyvas ir konstitucinė vertybė.

Atsižvelgiant į tai galima apibendrinti, kad Lietuvos valstybės vakarietiškosios geopolitinės orientacijos principas įtvirtina konstitucinį imperatyvą Lietuvai būti visateise ES ir NATO nare bei deramai vykdyti šios narystės išpareigojimus. Be to, kaip pabrėžiama Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendime<sup>1937</sup>, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos geopolitinę orientaciją suponuojama ir tokia Lietuvos valstybės,

<sup>1933</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 64-1501; Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 14-540.

<sup>1934</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios* 2003, Nr. 34-1418.

<sup>1935</sup> Šią koncepciją suformavo Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d. ir 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimuose (*Valstybės žinios*, 2004, Nr. 85-3094; 2006, Nr. 90-3529, Nr. 123-4650). Juose Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad referendumu priėmusi Konstituciją, kaip aukščiausiosios teisinės galios aktą, Lietuvių Tauta (kitaip tariant, Lietuvos pilietinė Tauta) padėjo savo, kaip valstybinės bendruomenės, bendro gyvenimo norminį pagrindą ir įtvirtino valstybę, kaip bendrąjį visos visuomenės gėrį. Be to, iš Konstitucijos preambulės aišku, kad nepriklausoma Lietuvos valstybė, kaip bendras visos visuomenės gėris, privalo laiduoti prigimtinės žmogaus ir Tautos teisės laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje įgyvendinimą.

<sup>1936</sup> 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „teise ir teisingumu grindžiamos demokratinės valstybės viena svarbiausių priedermių – saugoti tas vertybes <...> kuriomis grindžiama pati Tautos priimta Konstitucija ir kurių realus įtvirtinimas, gynimas ir apsauga yra pačios valstybės *raison d'être*; priešingu atveju valstybė negalėtų būti laikoma bendru visos visuomenės gėriu“ (*Valstybės žinios*, 2006, Nr. 123-4650).

<sup>1937</sup> Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas. TAR, 2016-05-16, Nr. 12865.

jos institucijų ir jose dirbančių asmenų veikla, kuria siekiama prisidėti prie kitų valstybių partnerystės su ES ar NATO arba jų integracijos į šias organizacijas skatinant universalių, demokratiškos valstybių vertybių ir ES teisės principų sklaidą.

Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos negatyvusis ir pozityvusis aspektai yra materialieji Konstitucijos pataisų konstitucingumo kriterijai: Konstitucijos pataisomis negali būti paneigta Konstitucijoje įtvirtinta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija, nebent kartu Konstitucijoje nustatyta tvarka būtų keičiamos šią orientaciją įtvirtinančios Konstitucijos nuostatos<sup>1938</sup>. Lietuvos valstybės geopolitinę orientaciją negatyviuoju aspektu įtvirtinančios Konstitucijos nuostatos gali būti keičiamos tik tokia pačia tvarka, kaip konstitucinė nuostata „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“ (ne mažesne kaip 3/4 visų aktyviųjų rinkimų teisę turinčių Lietuvos piliečių balsų dauguma)<sup>1939</sup>, todėl iš esmės pakeisti Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos neįmanoma.

## 2. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, jų rūšys ir teisinė galia

**Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties sąvoka.** Atsižvelgiant į tarptautinių sutarčių sąvoką pagal tarptautinę teisę<sup>1940</sup>, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties sąvoką galima suformuluoti taip: tai – tarptautinės teisės normų reguliuojamas Lietuvos Respublikos raštu su kita valstybe (valstybėmis), tarptautine organizacija (organizacijomis) ar kitu tarptautinės teisės subjektu sudarytas tarptautinis susitarimas, nesvarbu, kiek tarpusavyje susijusių dokumentų jį sudaro ir koks jo pavadinimas. Pabrėžtina, kad Konstitucijoje vartojama Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sąvoka apima ne tik jau įsigaliojusias, bet ir dar neįsigaliojusias Lietuvos Respublikai tarptautines sutartis, dėl kurių Lietuvos Respublika tik ketina išreikšti sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia (paprastai – ratifikuoti).

Tarptautines sutartis būtina skirti nuo panašaus pobūdžio susitarimų – tarptautinių tarpžinybinių susitarimų. Jie yra nereguliuojami tarptautinės teisės ir paprastai sudaromi ne valstybės vardu, t. y. valstybės institucijų sudaromi susitarimai dėl bendradar-

<sup>1938</sup> Minėtajame 2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas atskleidė šiuos su Lietuvos valstybės geopolitine orientacija susijusius materialiuosius Konstitucijos keitimo apribojimus: 1) pagal Konstituciją, negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigtos Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nuostatos, išskyrus atvejį, kai atitinkamos šio konstitucinio akto nuostatos būtų keičiamos tokia pat tvarka, kokia nustatyta konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 2 straipsnyje; 2) pagal Konstituciją, referendumu nepanaikinus konstitucinių Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindų, įtvirtintų Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1, 2 straipsniuose, negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimai; 3) pagal Konstituciją, negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos suponuojamos Lietuvos Respublikos narystės NATO įsipareigojimai ir kartu – konstitucinis *pacta sunt servanda* principas, jeigu šių tarptautinių įsipareigojimų neatsisakoma vadovaujantis tarptautinės teisės normomis. Tai pakartota Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarime (TAR, 2021-07-01, Nr. 14847).

<sup>1939</sup> Tame pačiame 2014 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad iš Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ preambulės matyti, jog jį priimant vadovautasi „1918 m. vasario 16 d. ir 1990 m. kovo 11 d. aktais dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo ir 1991 m. vasario 9 d. visos tautos pareikšta valia“; todėl šio Konstitucinio akto nuostatų pagrindas yra tas pats Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas pamatinis valstybės principas, kuris įtvirtintas Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 1 straipsnyje – Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika. Atsižvelgiant į tai, pagal Konstituciją Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nuostatomis taikytina tokia pati apsauga, kaip ir Konstitucijos 1 straipsnyje bei Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 1 straipsnyje įtvirtintai nuostatai „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“. Tai pakartota Konstitucinio Teismo 2020 m. liepos 30 d. nutarime (TAR, 2021-07-01, Nr. 14847).

<sup>1940</sup> Plačiau apie tarptautinių sutarčių sąvoką ir jų bruožus: Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 131–138; Jakulevičienė, L. *Tarptautinių sutarčių teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 60–72.

biavimo su atitinkamomis kitų valstybių ar tarptautinių organizacijų institucijomis, kurie nėra privalomi valstybei ir sukuria tik politinio ar moralinio pobūdžio įsipareigojimus susitarimą sudariusiai institucijai. 1995 m. spalio 17 d. nutarime<sup>1941</sup> Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad ministerijų ir Vyriausybės įstaigų susitarimai dėl bendradarbiavimo su atitinkamomis užsienio valstybių įstaigomis „nesukuria Lietuvos Respublikai tarptautinių įsipareigojimų ir todėl nėra tarptautinės sutartys Vienos konvencijos 2 straipsnio 1a punkto prasme“, „minėtiems susitarimams nereikia specialių įgalojimų, taigi jie neturi teisės šaltinio galios nei tarptautinės teisės, nei Lietuvos Respublikos teisės požiūriu“.

**Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rūšys.** Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys gali būti skirstomos įvairiai<sup>1942</sup>. Konstituciškai svarbiausia yra Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių klasifikacija pagal sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo būdą, t. y. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių skirstymas į ratifikuotinas (ratifikuotas) ir neratifikuotinas (neratifikuotas) sutartis.

*Ratifikuotinos tarptautinės sutartys* yra tos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, kurias pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalį (joje išvardytos konkrečios ratifikuotinių sutarčių rūšys) arba šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais (tais atvejais, kai tarptautinės sutarties ratifikavimą numato įstatymai arba pati tarptautinė sutartis) turi ratifikuoti Seimas.

Išskirtinos šios ratifikuotinių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rūšys:

**1. Valstybės sienų sutartys.** Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad turi būti ratifikuojamos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl „valstybės sienų pakeitimo“. Pabrėžtina, kad atsižvelgiant į ypatingą valstybės teritorijos ir ją ribojančių valstybės sienų reikšmę, taip pat į tarptautinės teisės normų, nustatančių teritorijos ir jūros erdvių teisinį režimą, raidą, Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata negali būti suvokiama pažodžiui ir aiškintina ją išplečiant, t. y. kaip apimančią ne tik tarptautines sutartis dėl valstybės sienų pakeitimo. Pirma, ji turi apimti ir Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis dėl valstybės sienų nustatymo. Antra, pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 1 punktą, taip pat turėtų būti ratifikuojamos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo delimitavimo (ir ribų pakeitimo). Nors išskirtinė ekonominė zona ir kontinentinis šelfas nėra valstybės teritorijos dalis, vis dėlto derėtų atsižvelgti į tarptautinės teisės normas, pagal kurias šiose jūros ir jos dugno erdvėse pakrantės valstybė turi tam tikras išskirtines suverenias teises, susijusias su gamtos išteklių eksploatavimu, tyrimais, dirbtinių salų ir kitų įrenginių statyba, aplinkos apsauga<sup>1943</sup>; taigi iš esmės išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo delimitavimo linijos atlieka tą pačią funkciją, kaip valstybės sienos, – atriboja erdves, kuriose kaimyninės valstybės naudojasi išskirtinėmis suverenėmis teisėmis.

**2. Politinės ir gynybinės sutartys.** Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad turi būti ratifikuojamos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl politinio bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis, tarpusavio pagalbos, taip pat su valstybės gynyba susijusios gynybinio pobūdžio sutartys.

Taigi galima skirti tokias pagal šį punktą ratifikuotinas tarptautines sutartis: 1) poli-

<sup>1941</sup> Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 86-1949.

<sup>1942</sup> Plačiau apie tarptautinių sutarčių klasifikaciją ir rūšis: Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 138–141; Jakulevičienė, L. *Tarptautinių sutarčių teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 92–101.

<sup>1943</sup> Žr. 1982 metų Jungtinių Tautų jurų teisės konvencijos 56 ir 77 straipsnius. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107-4786.

tinio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis sutartys; 2) tarpusavio pagalbos sutartys – pirmiausia tokios sutartys, kurios nustato šalių tarpusavio pagalbos įsipareigojimus bet kurios iš jų ginkluotojo užpuolimo atveju. Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos praktikoje kaip tarpusavio pagalbos sutartys ratifikuojamos ir sutartys dėl teisinės pagalbos bei ekstradicijos, taip pat keitimosi įslaptinta informacija ir jos apsaugos, saugumui užtikrinti būtinų duomenų perdavimo, t. y. vadovaujamosi labai plačia ir neapribota politiniu bei gynybiniu (kariniu) bendradarbiavimu tarpusavio pagalbos samprata; 3) kitos su valstybės gynyba susijusios sutartys – nepatenkančios į tarpusavio pagalbos sutarčių kategoriją sutartys dėl bendradarbiavimo gynybos ir karinėje srityje.

**3. Sutartys dėl atsisakymo naudoti jėgą ir grasinti ja bei taikos sutartys** (Konstitucijos 138 str. 1 d. 3 p.).

**4. Sutartys dėl Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų buvimo ir jų statuso užsienio valstybių teritorijose** (Konstitucijos 138 str. 1 d. 4 p.).

**5. Sutartys dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo universaliose ir regioninėse tarptautinėse organizacijose** (Konstitucijos 138 str. 1 d. 5 p.). Ši nuostata pirmiausia apima narystės tarptautinėse organizacijose sutartis, t. y. daugiąsiales steigiamąsias tarptautinių organizacijų sutartis, kurių dalyvėmis valstybės tampa įstodamos į atitinkamas tarptautines organizacijas; antra, pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 5 punktą, turi būti ratifikuojamos ir tarptautinių organizacijų steigiamąsias sutartis keičiančios sutartys; trečia, pagal jį taip pat turi būti ratifikuojamos tarptautinės sutartys dėl kitokio dalyvavimo (pavyzdžiui, asociacijos ar stebėtojo statuso) tarptautinėje organizacijoje.

**6. Daugiąsalės ir ilgalaikės ekonominės sutartys.** Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyta, kad Seimas ratifikuoja „daugiąsiales arba ilgalaikes ekonomines sutartis“. Iš tikrųjų pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 6 punktą ratifikuojamos ne tik daugiąsalės ekonominės, bet ir visos kitos daugiąsalės sutartys, kurių nepavyksta priskirti prie kituose šios dalies punktuose nurodytų ratifikuotinių tarptautinių sutarčių rūšių. Tai yra labai įvairios pagal reguliavimo dalyką tarptautinės sutartys: žmogaus teisių apsaugos, tarptautinės humanitarinės teisės, aplinkos apsaugos, ginkluotės kontrolės, įslaptintos informacijos apsaugos, tarptautinės privatinės teisės, antiteroristinės ir kitos sutartys.

Pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalies 6 punktą, taip pat ratifikuojamos dvišalės ilgalaikės ekonominės tarptautinės sutartys. Ilgalaikėmis laikomos ekonominės sutartys, sudaromos ilgesniam nei 5 metų laikotarpiui, jeigu jose nenumatyta vienašalio nutraukimo galimybė arba jose numatytas minimalus įspėjimo dėl tokio nutraukimo laikotarpis yra ilgesnis negu vieni metai (Tarptautinių sutarčių įstatymo<sup>1944</sup> 7 str. 1 d. 9 p.). Ekonominės sutartys pagal reguliavimo dalyką apima sutartis dėl prekybos ir muitų (dabar šie klausimai priklauso išskirtinei ES kompetencijai), investicijų skatinimo ir apsaugos, dvigubo apmokestinimo išvengimo, susisiekiimo įvairiomis transporto rūšimis ir pan.

**7. Tarptautinių sutarčių įstatymo nustatytos papildomos ratifikuotinių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rūšys.** Be minėtųjų Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalyje nustatytųjų, Tarptautinių sutarčių įstatymo<sup>1945</sup> 7 straipsnio 1 dalies 7, 8, 10 ir 11 punktuose dar yra nurodytos šios ratifikuotinių tarptautinių sutarčių rūšys: 1) tarptautinės sutartys dėl užsienio valstybių kariuomenės vienetų buvimo ir jų statu-

<sup>1944</sup> Tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1948; 2005, Nr. 88-3295; 2012, Nr. 36-1770; TAR, 2014-12-22, Nr. 20434.

<sup>1945</sup> *Ibidem*.

so Lietuvos Respublikos teritorijoje; 2) tarptautinės sutartys, nustatančios kitokias teisės normas, negu galiojantys Lietuvos Respublikos įstatymai. Ši ratifikuotinių tarptautinių sutarčių kategorija numatyta siekiant sudaryti tinkamas teises prielaidas joms įgyvendinti šalies teisinėje sistemoje: t. y. ratifikuojant tarptautines sutartis, nustatančias kitokias teisės normas nei Lietuvos Respublikos įstatymai, kartu joms suteikiama taikymo pirmenybė prieš joms prieštaraujančius įstatymus ir išvengiama tokių situacijų, kai jų būtų negalima taikyti, jeigu jos nebūtų ratifikuotos ir turėtų žemesnę nei įstatymai galią; 3) tarptautinės mišriosios sutartys, t. y. Europos Sąjungos ir jos valstybių narių, sudarančių vieną sutarties šalį, ir kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos, esančios kita sutarties šalimi, sutartys (dėl asociacijos, vystomojo ar kitokio bendradarbiavimo); 4) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pakeitimai, priimami Europos Sąjungos sutarties 48 straipsnio 6 dalyje nustatyta tvarka, t. y. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo<sup>1946</sup> trečiosios dalies „Sąjungos politikos sritys ir vidaus veiksmai“ nuostatų pakeitimai, kurie gali būti priimti Europos Vadovų Tarybos sprendimu supaprastintos peržiūros procedūros tvarka.

Visos kitos tarptautinės sutartys, t. y. tos, kurios nepatenka į ratifikuotinių sutarčių kategoriją, yra *neratifikuotinos*. Jos savo ruožtu pagal sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išraiškos būdą gali būti skirstomos į tvirtinamas ir netvirtinamas sutartis. Tvirtinamos yra tos tarptautinės sutartys, kurias tvirtina vykdomoji valdžia žemesnės nei Seimo ratifikavimo aktas (įstatymas) galios teisės aktu, t. y. Vyriausybės nutarimu tvirtinamos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Vyriausybė tvirtina jos su kitų valstybių vyriausybėmis ar tarptautinėmis organizacijomis sudaromas tarptautines sutartis, kurios nepriskiriamos ratifikuotinių tarptautinių sutarčių kategorijai ir dėl kurių nesutarinama, kad jos įsigalios nuo pasirašymo arba nuo apsikeitimo sutartį sudarančiais dokumentais (diplomatinėmis notomis ar oficialiais laiškais) dienos. Netvirtinamos neratifikuotinos tarptautinės sutartys yra tokios mažesnės reikšmės sutartys, kurias sudarant susitariama, kad jos įsigalios nuo pasirašymo arba apsikeitimo sutartį sudarančiais dokumentais (diplomatinėmis notomis ar oficialiais laiškais) dienos.

**Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių vieta ir galia nacionalinėje teisinėje sistemoje.** Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje skelbiama, kad „Tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“. Šios nuostatos turinys atskleidžiamas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Pirma, kadangi ratifikuotos tarptautinės sutartys yra inkorporuojamos į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą ir tampa sudėtine jos dalimi, joms, kaip ir bet kokiems kitiems Lietuvos Respublikos teisės aktams, taikytinas Konstitucijos viršenybės principas, t. y. ratifikuotos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys negali prieštarauti Konstitucijai. Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarime<sup>1947</sup> pabrėžė, jog Lietuvos Respublikos teisinė sistema grindžiama tuo, kad Konstitucijai neturi prieštarauti joks įstatymas ar kitas teisės aktas, taip pat ir Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, nes Konstitucijos 7 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta: „Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai.“

Antra, ratifikuotos ir įsigaliojusios Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys turi įstatymo galią ir gali būti tiesiogiai taikomos kaip Lietuvos Respublikos įstatymai. Tai, kad

<sup>1946</sup> *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, C 83, p. 47–199.

<sup>1947</sup> Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 86-1949.

tik ratifikuotos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys turi įstatymo galią, grindžiama Seimui pagal Konstituciją suteiktais išskirtiniais įstatymų leidybos įgaliojimais. Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarime konstatavo, kad „pagal Konstituciją tik įstatymų leidėjas ratifikavimo būdu gali spręsti, kuris tarptautinės teisės aktas yra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos sudedamoji dalis, turinti įstatymo galią. Seimas turi įstatymų leidybos teisę, jokiai kitai valstybės valdžios institucijai įstatymų leidyba nėra deleguojama. Pripažinus, kad ir neratifikuotos tarptautinės sutartys turi įstatymo galią, būtų paneigiama Seimo prerogatyva leisti įstatymus“.

Trečia, nors ir turi įstatymo galią, ratifikuotos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys turi taikymo pirmenybę visų kitų žemesnės nei Konstitucija galios nacionalinės teisės aktų atžvilgiu, t. y. konstitucinis teisinis reguliavimas suponuoja specialią kolizijų sprendimo taisyklę, pagal kurią įsigaliojusios ratifikuotos tarptautinės sutartys visada turi taikymo pirmenybę prieš kitus įstatymo galią turinčius (konstitucinius ir paprastuosius įstatymus) ir poįstatyminius teisės aktus. Įsigaliojusių ratifikuotų tarptautinių sutarčių taikymo pirmenybė prieš nacionalinius įstatymus konstituciškai pagrindžiama remiantis Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu vadovavimosi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis principu bei juo išreiškiamą Lietuvos valstybės pagarbos tarptautinei teisei konstitucine tradicija. Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 14 d. nutarime pabrėžė, jog doktrininė nuostata, kad Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią, „negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Lietuvos Respublika gali nesilaikyti savo tarptautinių sutarčių, jeigu jos įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose yra nustatytas kitoks teisinis reguliavimas negu nustatytasis tarptautinėmis sutartimis. Priešingai, Konstitucijoje įtvirtintas principas, kad Lietuvos Respublika laikosi sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, suponuoja tai, kad tais atvejais, kai nacionalinės teisės aktuose (*inter alia*, įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose) nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytuoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis“. Iš tikrųjų visuotinai pripažintas tarptautinės teisės principas *pacta sunt servanda* suponuoja visuotinai pripažintą tarptautinės teisės normą, draudžiančią valstybėms remtis savo nacionalinės teisės nuostatomis, siekiant nesilaikyti tarptautinių įsipareigojimų<sup>1948</sup>.

Taigi apibendrinant apie ratifikuotas Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis pasakytina, kad nors jos turi įstatymo galią, Lietuvos teisės šaltinių hierarchijoje faktinė jų vieta yra tarp Konstitucijos ir konstitucinių įstatymų, t. y. jos negali prieštarauti tik Konstitucijai, gali būti tiesiogiai taikomos ir turi taikymo pirmenybę prieš visus kitus nacionalinės teisės aktus. Tais atvejais, kai Seimo ratifikuotoje įsigaliojusioje tarptautinėje sutartyje įtvirtintas teisinis reguliavimas konkuruoja su nustatytuoju Konstitucijoje, tokios tarptautinės sutarties nuostatos taikymo atžvilgiu neturi pirmumo<sup>1949</sup>.

Vis dėlto to nepakanka Konstitucijos ir Seimo ratifikuotos tarptautinės sutarties kolizijai išspręsti. Pagal Konstituciją tokia kolizija laikytina anomalija. Juk Konstitucijos viršenybės principas savaime negali atleisti Lietuvos Respublikos nuo įsipareigojimų pagal Konstitucijai prieštaraujančią tarptautinę sutartį ir nepadaro tokios sutarties negalio-

<sup>1948</sup> Šis principas ir norma įtvirtinti 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13-480) 26 ir 27 straipsniuose: 26 straipsnyje apibrėžtas *pacta sunt servanda* principas („kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma, ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti“), o 27 straipsnyje nustatyta, kad „šalis negali pasitelkti savo vidaus teisės nuostatų, kad pasiteisintų dėl sutarties nesilaikymo“.

<sup>1949</sup> Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 105-5330.

jančios, o Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas *pacta sunt servanda* principas reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti visus tarptautinius įsipareigojimus<sup>1950</sup>. Todėl Konstitucinis Teismas 2014 m. kovo 18 d. nutarime<sup>1951</sup> pabrėžė, kad esant Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir Konstitucijos nuostatų nesuderinamumui, iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikai atsiranda pareiga tokią nesuderinamumą pašalinti, *inter alia*, atsisakant atitinkamų tarptautinėje sutartyje nustatytų tarptautinių įsipareigojimų vadovaujantis tarptautinės teisės normomis arba darant atitinkamas Konstitucijos pataisas. Iš 2012 m. rugsėjo 5 d. Konstitucinio Teismo nutarimo<sup>1952</sup> matyti, kad kai su Konstitucija nesuderinama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos sutarties (Europos žmogaus teisių konvencijos) nuostata, vienintelė galimybė yra atitinkamai keisti Konstituciją. Kitoks požiūris, kai Konstitucija suprantama kaip įgalinanti denonsuoti tokias tarptautines sutartis, kaip Europos žmogaus teisių konvencija, būtų nesuderinamas su konstituciniais teisinės valstybės, atviros pilietinės visuomenės ir Lietuvos valstybės vartietiškosios geopolitinės orientacijos principais.

Neratifikuotos tarptautinės sutartys Konstitucijoje *expressis verbis* nėra minimos. Tai nereiškia, kad jos nėra sudėtinė nacionalinės teisinės sistemos dalis: jas privalu vykdyti pagal konstitucinį *pacta sunt servanda* principą ir jos gali būti tiesiogiai taikomos. Kaip konstatavo Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarime, „neratifikuotų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių teisinė galia nelieka neapibrėžta <...> Jos turi kiekvienam teisės aktui būdingą teisinių santykių subjektams privalomąją galią“. Tačiau neratifikuotų tarptautinių sutarčių galia yra žemesnė nei ratifikuotų, t. y. neratifikuotos tarptautinės sutartys negali turėti įstatymo galios, nes jų netvirtina Seimas, kuris vienintelis turi įgaliojimus leisti įstatymo galios aktus. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarime taip pat pabrėžė, kad neratifikuotų tarptautinių sutarčių „juridinė galia nuo ratifikuotų sutarčių skiriasi tuo, kad jos neturi prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams“. Taigi iš esmės neratifikuotų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių teisinė galia prilygsta poįstatyminiams teisės aktams.

### 3. Valstybės užsienio politikos institucijos ir jų tarpusavio santykiai

Valstybės užsienio politikos sritis yra specifinė tuo, kad joje svarbiausią funkciją atlieka vykdomoji valdžia<sup>1953</sup>, net jeigu valstybės valdymo forma yra parlamentinė respublika. Konstitucinį Lietuvos Respublikos užsienio politikos mechanizmą sudaro Respublikos Prezidentas, Vyriausybė ir Seimas.

#### Respublikos Prezidento konstituciniai įgaliojimai užsienio politikos srityje.

Išskirtinį Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinį statusą ir ypatingą funkciją pirmiausia rodo bendrojo pobūdžio konstitucinė kompetencija atstovauti Lietuvos valstybei: pagal Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalį, Respublikos Prezidentas „atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų“. Kartu aiškinant Konstitucijos 77 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas matyti, kad Respublikos Prezidentas,

<sup>1950</sup> Žr. šio skyriaus 1 dalį apie vadovavimosi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis (pagarbos tarptautinei teisei) principą.

<sup>1951</sup> Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas. TAR, 2014-03-19, Nr. 3226.

<sup>1952</sup> Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 105-5330.

<sup>1953</sup> Vinkleris, P. *Lietuvos Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 94; Nekrašas, E. Valstybės užsienio politika: parlamento vaidmuo. *Politologija*, 1998, Nr. 2, p. 70–71.

kaip valstybės vadovas, yra aukščiausiasis jos atstovas tarptautiniuose santykiuose visais klausimais (t. y. naudojasi *ius representationis omimodae*)<sup>1954</sup>.

Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalies nuostata, viena vertus, reiškia, kad Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, konstitucinė kompetencija atstovauti Lietuvos valstybei nėra apribota konkrečiais Konstitucijos 84 straipsnio 1–3 punktuose nurodytais įgaliojimais; kita vertus, ši kompetencija atstovauti Lietuvos valstybei nėra neribota, t. y. įstatymuose negali būti nustatyti tokie Respublikos Prezidento užsienio politikos srities įgaliojimai, kuriais būtų įsiskverbama į kitų valstybės užsienio politikos institucijų (Vyriausybės ir Seimo) konstitucinę kompetenciją; be to, šiuo požiūriu Konstitucijoje nubrėžiamos Respublikos Prezidentui, kaip valstybės vadovui, tarptautinės teisės nustatytų įgaliojimų atstovauti valstybei įgyvendinimo ribos<sup>1955</sup>.

Be to, iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo kyla dar vienas konstitucinis Respublikos Prezidento įgaliojimų užsienio politikos srityje ribojimas – bendradarbiavimo su Vyriausybe reikalavimas, t. y. Respublikos Prezidentas paprastai neturi absoliučios diskrecijos įgyvendinti užsienio politikos srities įgaliojimų, o privalo šioje srityje artimai bendradarbiauti su Vyriausybe ir kartu spręsti tam tikrus klausimus, Vyriausybei dažnai atliekant parengiamąjį darbą. Pabrėžtina, kad pagal Konstitucijos 84 straipsnio 1–3 punktus ir 85 straipsnį daugumą įgaliojimų užsienio politikos srityje Respublikos Prezidentas gali įgyvendinti tik kartu su Vyriausybe.

Galima įvardyti tokius Respublikos Prezidento įgaliojimus užsienio politikos srityje:

**1. Reprezentaciniai įgaliojimai.** Įgyvendindamas bendrojo pobūdžio konstitucinę kompetenciją atstovauti Lietuvos valstybei, Respublikos Prezidentas gali: 1) daryti oficialius pareiškimus valstybės vardu; 2) pagal savo statusą ir konstitucinę kompetenciją atstovauti Lietuvos valstybei oficialiuose tarptautiniuose renginiuose (*inter alia*, aukščiausio lygio tarptautinių organizacijų institucijose, kuriose pagal atitinkamos organizacijos ar institucijos taisykles valstybėms atstovauja valstybių ir vyriausybių vadovai). Šiuo požiūriu galima diskutuoti, kiek Konstituciją atitinka susiklosčiusi praktika, kai Europos Vadovų Taryboje Lietuvos Respublikai paprastai atstovauja Respublikos Prezidentas, o ne Ministras Pirmininkas, nors ši ES institucija paprastai sprendžia Vyriausybės kompetencijai artimesnius klausimus.

Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 3 punktą, Respublikos Prezidentas, *inter alia*, „priima užsienio valstybių diplomatinių atstovų įgaliojamuosius ir atšaukiamuosius raštus“. Prie Respublikos Prezidento akredituojami ne visi užsienio valstybių diplomatiniai atstovai, o 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių<sup>1956</sup> 14 straipsnyje nustatytų pirmųjų dviejų klasių diplomatinių atstovybių vadovai – ambasadoriai ir nuncijai bei pasiuntiniai, ministrai ir internuncijai (paprastai užsienio valstybėms atstovauja ambasadorių klasės diplomatiniai atstovai, Šventajam Sostui – nuncijus).

**2. Sprendimų priėmimo įgaliojimai.** Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 1 punktą, Respublikos Prezidentas „sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką“. Nuostata, įgaliojanti Respublikos Prezidentą spręsti

<sup>1954</sup> Petrauskas, Z., Žalimas, D., Žaltauskaitė-Žalimienė, S. *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 37.

<sup>1955</sup> Vinkleris, P. *Lietuvos Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 88.

<sup>1956</sup> 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2455.

pagrindinius užsienio politikos klausimus, suponuoja didžiausius užsienio politikos srities įgaliojimus, nes priskiria Respublikos Prezidento kompetencijai svarbiausius užsienio politikos klausimus (išskyrus tuos, kuriuos pagal Konstituciją sprendžia Seimas, – Konstitucijos 138 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ratifikavimą ir denonsavimą).

Konstitucijoje ir įstatymuose nėra nustatyta jokie pagrindinių užsienio politikos klausimų sąrašo. Šiems klausimams pirmiausia priklauso strateginiai (konceptualūs) klausimai (pavyzdžiui, valstybės užsienio politikos strategijos nustatymas), taip pat svarbiausi praktiniai, t. y. pagrindiniai užsienio politikos įgyvendinimo taktikos, klausimai (pavyzdžiui, kitų valstybių pripažinimas, Lietuvos valstybės bendra pozicija dėl veiksmų taktikos tam tikrų valstybių atžvilgiu ir tam tikrose tarptautinėse organizacijose). Respublikos Prezidentas, atsižvelgdamas į tam tikro klausimo tarptautinį ir politinį kontekstą bei kitas reikšmingas aplinkybes, turi galimybę bet kurį kitą užsienio politikos klausimą laikyti pakankamai svarbiu, kad jis būtų priskiriamas pagrindinių užsienio politikos klausimų kategorijai. Vis dėlto be Seimo daugumos pasitikėjimą turinčios Vyriausybės paramos Respublikos Prezidento sprendimai gali likti neįgyvendinti. Žinoma, galima suabejoti, ar ir kaip realiai Respublikos Prezidentas apskritai sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus, nes praktiškai nepasitaiko Respublikos Prezidento dekretų, kuriais įgyvendinami Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkte įtvirtinti įgaliojimai (o pagal Konstitucijos 85 straipsnį Respublikos Prezidentas privalo dekretais įforminti sprendimus, kurie priimami įgyvendinant jam suteiktus konstitucinius įgaliojimus).

Pabrėžtina, kad Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkte įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai vargu ar gali būti aiškinami kaip suteikiantys galią vykdyti asmeninę užsienio politiką be bendradarbiavimo su Vyriausybe, kurios programai (įskaitant veiklos užsienio politikos srityje) pritarė Seimas.

**3. Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai.** Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 2 punktą, Respublikos Prezidentas „pasirašo Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir teikia jas Seimui ratifikuoti“. 1995 m. spalio 17 d. nutarime<sup>1957</sup> Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 84 straipsnio 2 punkte įtvirtintas ne vienas jungtinis, o du kokybiškai savarankiški įgaliojimai: 1) pasirašyti tarptautines sutartis ir 2) teikti Seimui ratifikuoti paties Respublikos Prezidento bei kitų įgaliotų valstybės pareigūnų pasirašytas tarptautines sutartis.

Respublikos Prezidento įgaliojimas pasirašyti Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis turi būti suprantamas taip, kad Respublikos Prezidentas pagal Konstituciją turi teisę atlikti ne visus, o tik tam tikrus veiksmus, susijusius su Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymu. Pirma, Respublikos Prezidentas negali pasirašyti ratifikuotinos tarptautinės sutarties išreikšdamas sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia, t. y. jis gali pasirašyti ratifikuotinas tarptautines sutartis tik patvirtindamas jų teksto autentiškumą<sup>1958</sup>. Antra, Respublikos Prezidentas negali pasirašyti tokių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, kurios sudaromos Vyriausybės vardu (t. y. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įvardijama

<sup>1957</sup> Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 86-1949.

<sup>1958</sup> Pagal 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 10 straipsnio b punktą ir 12 straipsnį, tarptautinės sutarties pasirašymas gali būti jos teksto autentiškumo patvirtinimo būdas (t. y. taip užbaigiama pirmoji tarptautinės sutarties sudarymo stadija, dar neįsipareigojant pagal sutartį ir tik vėliau kitais būdais išreiškiant valstybės sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia) arba valstybės sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išraiškos būdas (tokiu atveju paprastai tarptautinė sutartis įsigalioja nuo jos pasirašymo).

kaip sutarties šalis) ir kurios yra neratifikuoamos. Trečia, Respublikos Prezidentas, kaip ir bet kuri kita Lietuvos valstybės institucija, negali pasirašyti tokių tarptautinių sutarčių, kurių sudarymą apskritai draudžia Konstitucija (pavyzdžiui, pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ 1 straipsnį, *inter alia*, draudžiama sudaryti tarptautines sutartis dėl Lietuvos valstybės jungimosi į tokias sąjungas).

Be to, Konstitucijos 84 straipsnio 2 punkto nuostata, pagal kurią Respublikos Prezidentas yra įgaliojamas pasirašyti tarptautines sutartis, neturėtų būti suprantama kaip reikalavimas, kad būtinai pats Respublikos Prezidentas pasirašytų visas ratifikuotinas tarptautines sutartis. Ši konstitucinė nuostata suponuoja ir Respublikos Prezidento įgaliojimą suteikti kitiems valstybės pareigūnams, išskyrus Ministrą Pirmininką ir užsienio reikalų ministrą<sup>1959</sup>, įgaliojimus pasirašyti patvirtinant sutarties teksto autentiškumą ratifikuotinas Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis.

Aiškinant kitą Konstitucijos 84 straipsnio 2 punkte nustatytą Respublikos Prezidento įgaliojimą teikti Seimui ratifikuoti Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, pabrėžtina, kad jis priklauso išskirtinai Respublikos Prezidentui. 1995 m. spalio 17 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad kitose Konstitucijos nuostatose, apibrėžiančiose valstybės valdžios institucijų kompetenciją, nenurodyta ir iš jų neišplaukia, kad Vyriausybė ar kokie nors kiti valdžios subjektai turi teisę teikti Seimui ratifikuoti tarptautines sutartis; „ši teisė pagal Konstituciją, kaip vieningą aktą, yra Respublikos Prezidento prerogatyva“. Be to, atsižvelgiant į tai, kad Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog Seimas ne tik ratifikuoja, bet ir denonsuoja šioje dalyje nurodytas tarptautines sutartis, darytina išvada, kad tik Respublikos Prezidentas gali teikti Konstitucijos 138 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis Seimui denonsuoti.

**4. Diplomatinės tarnybos formavimo įgaliojimai.** Konstitucijos 84 straipsnio 3 punkte yra nustatyti du su Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos formavimu susiję Respublikos Prezidento įgaliojimai: 1) Vyriausybės teikimu skirti ir atšaukti Lietuvos Respublikos diplomatinis atstovus užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų; 2) teikti aukščiausiuosius diplomatinis rangus ir specialius vardus.

Atsižvelgdamas į 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinų santykių 14 straipsnio 1 dalį, Respublikos Prezidentas skiria ir atšaukia pirmųjų dviejų klasių Lietuvos Respublikos diplomatinis atstovus – ambasadorius bei pasiuntinius; aukščiausieji diplomatiniai rangai, kuriuos teikia Respublikos Prezidentas, yra tokie diplomatiniai rangai, kuriuos turint galima užimti ambasadoriaus arba pasiuntinio klasės diplomatinio atstovo pareigas, t. y. Lietuvos Respublikos nepaprastojo ir įgaliojotojo ambasadoriaus rangas bei Lietuvos Respublikos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliojotojo ministro rangas (Diplomatinės tarnybos įstatymo<sup>1960</sup> 59 str. 1 d. 1 ir 2 p., 60 str. 1 d.).

**5. Kiti įgaliojimai.** Kaip valstybės vadovas, Respublikos Prezidentas aukščiausiuoju lygiu koordinuoja užsienio politikos klausimų sprendimą ir jos vykdymą. Toks koordinavimas gali vykti per Valstybės gynimo tarybą, tačiau ši institucija nei pagal konstitucinę

<sup>1959</sup> Pagal 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 7 straipsnio 2 dalies a punktą, su tarptautinės sutarties sudarymu susijusius veiksmus *ex officio* atstovaujant valstybei gali atlikti ne tik valstybės vadovas, bet ir vyriausybės vadovas bei užsienio reikalų ministras.

<sup>1960</sup> Diplomatinės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 7-140; TAR, 2018-07-16, Nr. 12064; TAR, 2018-12-28, Nr. 21804; TAR, 2018-12-28, Nr. 21838; TAR, 2019-12-19, Nr. 20638; TAR, 2020-11-20, Nr. 24557; TAR, 2021-01-20, Nr. 00904; TAR, 2022-01-06, Nr. 00167; TAR, 2022-06-10, Nr. 12611.

kompetenciją, nei pagal sudėtį nėra tinkama kitiems, nei gynybos, nacionalinio saugumo ir užsienio politikos, klausimams svarstyti.

Be to, pagal Konstitucijos 84 straipsnio 18 punktą, Respublikos Prezidentas Seime daro metinius pranešimus apie padėtį Lietuvoje, Lietuvos Respublikos vidaus ir užsienio politiką; pagal Konstitucijos 106 straipsnio 5 dalį, Respublikos Prezidentas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas išvados, ar Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis neprieštaruja Konstitucijai.

**Vyriausybės konstituciniai įgaliojimai užsienio politikos srityje.** Vyriausybės konstitucinių įgaliojimų užsienio politikos srityje pagrindas yra Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkto nuostata, kad Respublikos Prezidentas kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką, taip pat Konstitucijos 94 straipsnio 6 punkto nuostata, įtvirtinanti savarankišką Vyriausybės įgaliojimą užmegzti diplomatinius santykius ir palaikyti ryšius su užsienio valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis.

Akivaizdu, kad Vyriausybė, kaip kolegiali institucija, negalėtų pati viena įgyvendinti tokių įgaliojimų, t. y. Vyriausybei būtinas specialus administracinis aparatas valstybės užsienio reikalų valdymo reikalams. Taigi galima teigti, kad Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkto ir 94 straipsnio 6 punkto nuostatos implikuoja specialios už šią valdymo sritį atsakingos (Užsienio reikalų) ministerijos buvimą Vyriausybės struktūroje, taip pat šiai ministerijai priklausančios Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos buvimą.

Nurodytini šie Vyriausybės, kaip kolegialios institucijos, taip pat Ministro Pirmininko<sup>1961</sup> ir užsienio reikalų ministro<sup>1962</sup> įgaliojimai:

**1. Reprezentaciniai įgaliojimai.** Galima paminėti šiuos Vyriausybės, Ministro Pirmininko ir užsienio reikalų ministro reprezentacinius įgaliojimus: 1) daryti oficialius pareiškimus įvairiais užsienio politikos klausimais, kurie nelaikomi tiek svarbiais, kad pareiškimą darytų Respublikos Prezidentas; 2) Ministras Pirmininkas ir užsienio reikalų ministras pagal savo statusą ir konstitucinę kompetenciją atstovauja Lietuvos valstybei oficialiuose tarptautiniuose renginiuose (*inter alia*, aukščiausiosiose tarptautinių organizacijų institucijose, kuriose pagal atitinkamos organizacijos ar institucijos taisykles valstybėms atstovauja valstybių ir vyriausybių vadovai ar užsienio reikalų ministrai).

**2. Sprendimų priėmimo įgaliojimai.** Vyriausybė (*inter alia*, Ministras Pirmininkas ir užsienio reikalų ministras) gali priimti sprendimus dėl tokių užsienio politikos klausimų, kurie nelaikytini pagrindiniais.

Konstitucijoje taip pat eksplicitiškai nustatyti Vyriausybės įgaliojimai spręsti tam tikrus užsienio politikos klausimus. Pirma, Konstitucijos 94 straipsnio 6 punkte, *inter alia*, nustatytas Vyriausybės įgaliojimas užmegzti diplomatinius santykius su kitomis valstybėmis. Antra, Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 3 ir 4 straipsniuose yra nustatyti Vyriausybės įgaliojimai priimant ES teisės aktus nagrinėti pasiūlymus priimti ES teisės aktus ir nustatyti Lietuvos Respublikos poziciją dėl šių pasiūlymų priimant sprendimus bei rezoliucijas.

**3. Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai.** Pagal Konstituciją, Vyriausybė turi teisę sudaryti tarptautines sutartis, o jas sudarant teisę pasirašyti turi Ministras Pirmininkas. Šiuos Vyriausybės ir Ministro Pirmininko įgaliojimus 1995 m. spalio 17

<sup>1961</sup> Pagal Konstitucijos 97 straipsnio 1 dalį, Ministras Pirmininkas įgaliotas atstovauti Vyriausybei.

<sup>1962</sup> Pagal Konstitucijos 98 straipsnio 1 dalį, užsienio reikalų ministras įgaliotas spręsti jo vadovaujamos ministerijos kompetencijai priklausančius klausimus.

d. nutarime Konstitucinis Teismas pagrindė Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkto nuostata, kad Respublikos Prezidentas kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką (ji, *inter alia*, suponuoja ir Vyriausybės įgaliojimus sudaryti tarptautines sutartis, nes neturint jų neįmanoma vykdyti užsienio politikos), Konstitucijos 94 straipsnio 6 punkto nuostata, kad Vyriausybė užmezga diplomatinis santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis (tokie santykiai ir ryšiai taip pat nustatomi ir įtvirtinami tarptautinėse sutartyse), taip pat Konstitucijos 97 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Ministras Pirmininkas atstovauja Vyriausybei. Pabrėžtina, kad teisę pasirašyti tarptautines sutartis atstovaudamas Vyriausybei bei jos vardu turi ir užsienio reikalų ministras. Ši teisė gali būti pagrįsta Konstitucijos 96 straipsnio 2 dalies ir 98 straipsnio 1 dalies nuostatomis, pagal kurias ministrai vadovauja jiems pavestoms valdymo sritims ir atitinkamoms ministerijoms, taip pat sprendžia jų vadovaujamų ministerijų kompetencijai priklausančius klausimus.

Konkrečiau Vyriausybės konstitucinė teisė sudaryti tarptautines sutartis reiškia jos teisę sudaryti tas tarptautines sutartis, kurių pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 ir 2 dalį neturi ratifikuoti Seimas ir kurių pagal savo kompetenciją nesudaro Respublikos Prezidentas, t. y. neratifikuotinas tarptautines sutartis, sudaromas Vyriausybės vardu. Tokias sutartis Vyriausybė sudaro išreikšdama valstybės sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia šiais būdais: 1) Vyriausybei tvirtinant tarptautinę sutartį nutarimu (Tarptautinių sutarčių įstatymo<sup>1963</sup> 9 str.); 2) Vyriausybės atstovui tarptautinę sutartį pasirašant arba pasikeičiant sutartį sudarančiais dokumentais (diplomatinėmis notomis ar oficialiais laiškais). Šiais atvejais Vyriausybė nutarimu suteikia įgaliojimus tarptautinę sutartį pasirašyti arba pasikeisti ją sudarančiais dokumentais (Tarptautinių sutarčių įstatymo 6 str. 3 ir 4 d.). Tokių įgaliojimų nereikia *ex officio* valstybę ir Vyriausybę atstovaujantiems Ministrui Pirmininkui ir užsienio reikalų ministrui.

**4. Tarptautinių santykių palaikymo įgaliojimai.** Vyriausybė palaiko diplomatinis ir konsulinius santykius per Užsienio reikalų ministerijai pavaldžias Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos institucijas.

**Seimo konstituciniai įgaliojimai užsienio politikos srityje.** Seimo įgaliojimus išdėstančiame Konstitucijos 67 straipsnyje konstituciniams jo įgaliojimams užsienio politikos srityje skirtas tik vienas 16 punktas, pagal kurį Seimas „ratifikuoja ir denonsuoja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, svarsto kitus užsienio politikos klausimus“. Tačiau Seimas gali daryti įtaką sprendimams dėl užsienio politikos klausimų ir net kai kurios iš jų priimti vykdydamas bendruosius konstitucinius įstatymų leidybos, Vyriausybės formavimo (ypač pritarimo jos programai) ir parlamentinės jos kontrolės įgaliojimus.

Nagrinėjant Seimo konstitucinius įgaliojimus užsienio politikos srityje, paminėtini du su šia sritimi ypač susiję Seimo struktūriniai padaliniai, *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje (Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 3 str.), – Seimo Užsienio reikalų ir Europos reikalų komitetai.

Galima skirti šiuos Seimo, taip pat su užsienio politika susijusių jo struktūrinių padalinių įgaliojimus:

**1. Tarptautinių sutarčių sudarymo įgaliojimai.** Seimas ratifikuoja ir denonsuo-

<sup>1963</sup> Tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1948; 2005, Nr. 88-3295; 2012, Nr. 36-1770; TAR, 2014-12-22, Nr. 20434.

ja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, kurios nurodytos Konstitucijos 138 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Pagal Konstitucijos 10 straipsnio 2 dalį, nustatyta itin kvalifikuota 4/5 visų Seimo narių (t. y. 113 Seimo narių) dauguma valstybės sienų (*inter alia*, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo delimitavimo) tarptautinėms sutartims ratifikuoti. Kitoms tarptautinėms sutartims ratifikuoti pakanka paprastos posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų daugumos, kuri pagal Seimo statuto 181 straipsnio 1 dalį<sup>1964</sup> turi būti ne mažesnė kaip 2/5 visų Seimo narių (t. y. 57 Seimo nariai). Įstatymui dėl tarptautinės sutarties denonsavimo priimti Seimo statuto 181 straipsnio 2 dalyje nustatytas ne mažesnės kaip 3/5 Seimo narių (t. y. 85 Seimo narių) daugumos reikalavimas.

**2. Sprendimų priėmimo įgaliojimai.** Be tarptautinių sutarčių ratifikavimo ir denonsavimo, Seimas yra įgaliotas svarstyti kitus užsienio politikos klausimus jo nuožiūra. Palyginus Konstitucijos 67 straipsnio 16 punktą su 84 straipsnio 1 punktu, pagal kurį Respublikos Prezidentas yra įgaliotas spręsti pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdyti užsienio politiką, galima daryti išvadą, kad Seimas turi įgaliojimus tik svarstyti, bet ne spręsti kitus, nei tarptautinių sutarčių ratifikavimas ir denonsavimas, užsienio politikos klausimus, t. y. Seimas gali dėl šių klausimų tik teikti rekomendacijas ir pasiūlymus vykdomajai valdžiai (Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei).

Vis dėlto taisyklė, kad Seimas negali spręsti kitų, nei tarptautinių sutarčių ratifikavimas ir denonsavimas, užsienio politikos klausimų, nėra absoliuti. Pavyzdžiui, Seimas gali priimti vadinamuosius programinius įstatymus, nustatančius, *inter alia*, svarbiausius užsienio politikos strategijos elementus (tokio įstatymo pavyzdys yra Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas<sup>1965</sup>).

Taip pat paminėtini Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 3 straipsnyje nustatyti Seimo Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų įgaliojimai dalyvauti priimant ES teisės aktus. Unikalu tai, kad šie Seimo komitetai yra įgalioti veikti viso Seimo vardu: jie teikia Vyriausybei Seimo nuomonę dėl pasiūlymų priimti ES teisės aktus (Užsienio reikalų komitetas teikia nuomonės dėl pasiūlymų priimti ES teisės aktus, susijusius su ES bendrosios užsienio ir saugumo politikos bei gynybos politikos reikalais (įskaitant ES plėtros klausimus ir ES išorės santykių aspektus, susijusius su bendrąja prekybos politika), o Europos reikalų komitetas – dėl visų kitų pasiūlymų priimti ES teisės aktus<sup>1966</sup>).

**3. Diplomatinės tarnybos formavimo įgaliojimai.** Seimas per Užsienio reikalų komitetą daro įtaką diplomatinės tarnybos formavimo procesui: šis komitetas užsienio reikalų ministro teikimu iš anksto svarsto Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų steigimo bei likvidavimo, taip pat Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovų skyrimo (iki agremano prašymo) ir atšaukimo klausimus<sup>1967</sup>. Užsienio reikalų komiteto išvados dėl šių klausimų yra rekomendacinio pobūdžio ir teisiškai užsienio reikalų ministro, Vyriausybės ir Respublikos Prezidento nesaisto.

**4. Reprezentaciniai ir tarptautinių santykių palaikymo įgaliojimai.** Seimas nėra valstybės atstovas tarptautiniuose santykiuose; Seimo Pirmininkas neturi įgaliojimų

<sup>1964</sup> Seimo statutas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97.

<sup>1965</sup> Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16.

<sup>1966</sup> Seimo statuto 180<sup>2</sup> straipsnis. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97; TAR, 2016-10-13, Nr. 25097.

<sup>1967</sup> Diplomatinės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 1 dalis, 49 straipsnio 1 ir 2 dalys, 54 straipsnio 1 dalis; Konsulinio statuto 4 straipsnio 1 dalis (*Valstybės žinios*, 1995, Nr. 43-1047; 2006, Nr. 68-2492; 2009, Nr. 141-6190); Seimo statuto 68 straipsnio 8 ir 9 punktai.

*ex officio* atstovauti valstybei. Vis dėlto Seimas gali dalyvauti palaikant valstybės tarptautinius santykius parlamentinių ryšių (parlamentų bendradarbiavimo) plėtros srityje. Pagal Seimo statuto 80 ir 81<sup>1</sup> straipsnius<sup>1968</sup>, yra nustatytos dvi specifinės tarptautinio parlamentinio bendradarbiavimo formos: Seimo parlamentinės delegacijos ir tarpparlamentinių ryšių grupės.

**5. Kiti įgaliojimai.** Pagal Konstitucijos 106 straipsnio 5 dalį, Seimas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas išvados, ar Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis neprieštarauja Konstitucijai.

#### 4. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos konstituciniai pagrindai

Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos konstitucinio instituto pagrindai yra nustatyti Konstitucijos 84 straipsnio 3 punkte minint Lietuvos Respublikos diplomatinius atstovus užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų, kuriuos skiria Respublikos Prezidentas Vyriausybės teikimu, taip pat nustatant Respublikos Prezidento įgaliojimą teikti aukščiausiuosius diplomatinius rangus ir specialius vardus. Be to, paminėtina Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkto nuostata, įgaliojanti Respublikos Prezidentą kartu su Vyriausybe vykdyti užsienio politiką, ir Konstitucijos 94 straipsnio 6 punkto nuostata, kuri įgalioja Vyriausybę palaikyti ryšius su užsienio valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis. Kaip minėta, šios nuostatos implikuoja, *inter alia*, užsienio politikai vykdyti bei ryšiams su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis (tarptautiniams santykiams) palaikyti skirtos Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos buvimą Vyriausybės, t. y. specialios (Užsienio reikalų) ministerijos, struktūroje.

Iš nurodytųjų Konstitucijos nuostatų matyti, kad diplomatinė tarnyba yra speciali valstybės tarnyba (ir jos institucijos), kurios paskirtis yra užtikrinti Lietuvos Respublikos diplomatinį atstovavimą kitose valstybėse bei tarptautinėse organizacijose, vykdyti užsienio politiką ir palaikyti tarptautinius santykius<sup>1969</sup>; iš jų taip pat matyti, kad diplomatinė tarnyba yra vadovaujama vieno iš ministrų (užsienio reikalų ministro), bet formuojant jos „viršūnę“ (skiriant aukščiausiuosius diplomatinius pareigūnus) didelę įtaką turi Respublikos Prezidentas.

Kaip matyti, Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos institutas Konstitucijoje įtvirtintas fragmentiškai, t. y. minint ar implikuojant svarbiausius jo elementus (diplomatinės tarnybos paskirtį, formavimo pagrindus ir vietą valstybės institucijų sistemoje).

Pirma, Konstitucijos 84 straipsnio 3 punkto nuostata suponuoja, kad, be Užsienio reikalų ministerijos, atliekančios Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos administravimo funkciją, turi veikti kitos, šiai ministerijai pavaldžios diplomatinės tarnybos institucijos: dviejų rūšių Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės – užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų.

Antra, Konstitucijos 84 straipsnio 3 punkte nustatyti Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovų skyrimo pagrindai. Minėta, kad pagal šį punktą turi būti skiriami tik tokie

<sup>1968</sup> Seimo statutas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97; 2000, Nr. 86-2617; 2008, Nr. 146-5868; TAR, 2021-06-17, Nr. 13832.

<sup>1969</sup> Lietuvos Respublikos diplomatinė tarnyba atlieka diplomatinės funkcijas (atstovavimas Lietuvos Respublikai, Lietuvos valstybės, jos fizinių ir juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų gynimas, derybos, informacijos rinkimas, draugiškų tarptautinių santykių plėtra, kt.), taip pat konsulines funkcijas (konsulinė gynyba ir pagalba, administracinės, notarinės ir registracinės funkcijos, kt.). Plačiau: Petrauskas, Z., Žalimas, D., Žaltauskaitė-Žalimienė, S. *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 69–79, 252–254; Petrauskas, Z. *Konsulinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 174–279.

Lietuvos Respublikos diplomatiniai atstovai, kuriuos privalo skirti valstybės vadovas pagal tarptautinę teisę, t. y. 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių 14 straipsnio 1 dalyje nurodytų pirmųjų dviejų klasių diplomatinių atstovybių vadovai – ambasadoriai ir pasiuntiniai. Žemiausiosios – reikalų patikėtinio (pranc. *chargé d'affaires*) – klasės diplomatinis atstovas skiria užsienio reikalų ministrai (1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių 14 str. 1 d. c p.). Užsienio reikalų ministras, pagal Konstituciją (jos 98 str. 1 d.), taip pat turi įgaliojimus skirti į pareigas kitus nei diplomatiniai atstovai diplomatus<sup>1970</sup>.

Trečia, iš Konstitucijos 84 straipsnio 3 punkto aišku, kad diplomatinei tarnybai yra būdingi diplomatiniai rangai, kurių aukščiausiuosius suteikia Respublikos Prezidentas. Diplomatiniai rangai yra suprantami kaip nacionalinės teisės nustatyti tarnybiniai laipsniai, kurie suteikiami diplomatinės tarnybos pareigūnams jų karjerai ir galėjimui eiti atitinkamas pareigas žymėti, taip pat akreditavimo užsienyje, diplomatinio etiketo ir protokolo tikslais<sup>1971</sup>. Lietuvos Respublikos diplomatiniai rangai atitinka valstybių praktikoje nusistovėjusią panašių diplomatinių rangų sistemą, – Diplomatinės tarnybos įstatymo<sup>1972</sup> 59 straipsnyje yra nustatyti šie Lietuvos Respublikos diplomatiniai rangai: 1) Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius; 2) Lietuvos Respublikos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras; 3) ministras patarėjas; 4) patarėjas; 5) pirmasis sekretorius; 6) antrasis sekretorius; 7) trečiasis sekretorius; 8) atašė. Kaip minėta, pirmieji du diplomatiniai rangai (Lietuvos Respublikos nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus bei Lietuvos Respublikos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro) yra aukščiausi, tad juos pagal Konstitucijos 84 straipsnio 3 punktą suteikia Respublikos Prezidentas. Kitus diplomatinis rangus pagal Konstituciją yra įgaliotas teikti diplomatinės tarnybos vadovas – užsienio reikalų ministras.

<sup>1970</sup> 1999 m. lapkričio 23 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 98 straipsnio 1 dalies nuostatos „ministras vadovauja ministerijai“ turinį, *inter alia*, sudaro ministro teisės įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyta tvarka pasirinkti ministerijos darbuotojus ir priimti juos į darbą, taip pat atleisti iš darbo, organizuoti ministerijos darbuotojų darbą, duoti visiems ministerijos darbuotojams privalomus nurodymus. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 101-2916.

<sup>1971</sup> Petrauskas, Z., Žalimas, D., Žaltauskaitė-Žalimienė, S. *Diplomatinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 66–67.

<sup>1972</sup> Diplomatinės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 7-140; TAR, 2018-07-16, Nr. 12064; TAR, 2018-12-28, Nr. 21804; TAR, 2018-12-28, Nr. 21838; TAR, 2019-12-19, Nr. 20638; TAR, 2020-11-20, Nr. 24557; TAR, 2021-01-20, Nr. 00904; TAR, 2022-01-06, Nr. 00167; TAR, 2022-06-10, Nr. 12611.